

Eksempler på folkedrab

Fokus

Modstand

Oktober 43: De danske jøders flugt til Sverige

Nazistiske menneskeforsøg

Danmark, de jødiske flygtninge og samarbejdspolitikken

Danmark og Holocaust

Kunst og folkedrab

Kunst og erindring af Holocaust

Folkedrab og eks-jugoslavisk kunst

Fokus på Auschwitz

Tilskuer eller beskytter

Gerningsmænd

Gulag-fangelejr og deportationer

Efter folkedrab

Forside > Fokus > Kunst og folkedrab > Folkedrab og eks-jugoslavisk kunst > Maja Bajevic – det tabte hjem

Print

Maja Bajevic – det tabte hjem

Kunstneren Maja Bajevic fra Sarajevo rejste i 1991 til Paris for at studere på det franske kunstakademi, men mens hun var væk, udbrød krigen i Bosnien. Hun gik først et helt forandret Sarajevo i 1997. At opleve sit hjemlands opløsning udefra vil altid være forbundet med modstridende følelser – en lettelse over ikke at være direkte involveret, men også en følelse af afmagt. Når man ikke oplever begivenhederne på nært hold, bliver forskellen mellem tiden før og efter krigen endnu mere ubegribelig. Efter krigen kredser Maja Bajevics værker om nogle af disse spørgsmål: Er mit 'hjem' denne forandrede og ødelagte by, eller er det mit udenlandske eksil? Hvordan kan jeg finde mig til rette i denne ødelagte version af mit gamle hjem? Kan folk, der har oplevet begivenhederne indefra hjælpe mig til at forstå, hvad der er sket? Kan min kunst forandre noget – for mig selv, for andre?

”Women at Work: Under Construction”: Srebrenicas og krigens hjemløse kvinder

I sin performance ”Women at Work: Under Construction” inddrager Maja Bajevic fem muslimske kvinder, der i modsætning til Bajevic har haft krigen tæt inde på livet. Alle disse kvinder mistede et eller flere mandlige familiemedlemmer under folkedrabet i Srebrenica og måtte flygte til Sarajevo, hvor de lever i dag. Performanceen forløb over fem dage. De fem kvinder broderede traditionelle bosniske mønstre på et stormasket net, der var sat på et stillads under genopbygningen af Bosnien-Hercegovinas nationale kunstgalleri. Bajevic inddrager kvinderne i sin performance, fordi hun dels ønsker at forstå sin egen hjemløshed gennem deres og dels ønsker at give en stemme til nogle af de kvinder, der efter krigen blev glemt og overset.

Det mest iøjnefaldende ved værket var, at noget, der traditionelt finder sted inden for hjemmets fire vægge (broderiet), bliver gjort synligt i det offentlige rum. Med denne synliggørelse ville Bajevic vise, at kvindernes hjem var taget fra dem under krigen. De manglede det sted, hvor de tidligere under normale omstændigheder havde broderet og ganske enkelt følt sig hjemme. Performanceen fungerede også som en protest imod, at kvindernes hjemløshed var noget usynligt og glemt – noget man ikke talte om til dagligt i Bosnien efter krigen.

Materiel genopbygning eller fokus på det enkelte individ?

Værket synliggjorde også en anden problemstilling, der ofte viser sig under genopbygningen af et land efter krig, ødelæggelse og folkedrab. Den materielle og økonomiske genopbygning finder relativt hurtigt sted, men det kan være en længerevarende proces at finde en løsning på de menneskelige og personlige omkostninger – som fx spørgsmålet om de internt fordrevne flygtninge i Bosnien, spørgsmålet om skyld, forsoning, etc.

Bajevics performance fandt ikke sted hvor som helst. Det var en vigtig pointe, at kvinderne broderede på netop det nationale kunstgalleris facade. På den måde understreger Bajevic, at det ikke er nok at genopbygge den bygning, der skal udgøre de fysiske og materielle rammer for kunsten i Bosnien. Kunsten skal også have et menneskeligt ansigt, hvis den skal kunne bidrage til at 'genopbygge' samfundet efter krigen – den er nødt til at inddrage krigens omkostninger for det enkelte individ, som fx de fem kvinders hjemløshed og skæbne.

Synliggørelsen af den personlige sorg

Kvinder broderer som regel inden for hjemmets fire vægge, og på samme måde er sorgen også noget privat og intimt. I Bajevics værk bliver både kvindernes broderiarbejde og deres sorg synliggjort for omverdenen – eller man kan med andre ord sige, at kunstværkets synliggørelse af broderiarbejdet bliver en symbolsk synliggørelse af deres sorg.

Bajevic vil gøre omverdenen opmærksom på, at de kvinder, der står tilbage efter folkedrabet på den mandlige del af Srebrenicas muslimske befolkning, er mere eller mindre usynlige i det offentlige rum. Kvinderne broderede i stilhed de fem dage, ”Women at Work: Under Construction” varede, og tavsheden var en kontrast til de mere private rammer for kvindernes broderi, hvor de under 'normale' omstændigheder ville synge eller tale sammen. Det langsomt fremadskridende broderiarbejde ledsaget af absolut tavshed bliver et udtryk for det sorgarbejde, kvinderne må gå igennem hver dag uden interesse eller omsorg fra omverdenens side.

”Mankind”: Fra Srebrenica til New York

Værket ”Mankind” (2003) er en fotoserie med tre sammenstillinger af tvillingetårnene i New York, der er blevet ramt af flyene den 11. september 2001 men endnu ikke er styrtet sammen, og Sarajevo's tvillingetårne – UNIS-tårnene – der fremstår udbrændte i et krigshærgt Sarajevo under serbernes bombardementer. Både tvillingetårnene i New York og i Sarajevo fungerer som centrum for handel og økonomi men var også vigtige i forhold til byernes skyline og identitet.

Også Srebrenica-massakren er til stede i værket. Fotografierne er monteret på stof, og nogle af de kvinder fra Srebrenica, der også tog del i ”Women at Work: Under

Performancekunst

Historisk set har performancekunsten rødder i forskellige avantgardebevægelser i starten af det 20. århundrede som futurisme, dadaisme og surrealisme. Performance betyder udførelse/opførelse/fremførelse, og performancekunst betegner kunstnerens handling i form af en planlagt begivenhed, der udføres for et publikum. Performancekunsten kan præsentere komplekse etiske principper gennem et simpelt kropsligt udtryk. Performancekunsten bygger på den opfattelse, at kunstnerens handling på et eller andet plan kan gribe ændrende ind i publikums virkelighed.

Kunstneren kan være bevidst om det illusoriske, naive eller utopiske ved denne forandring. I Maja Bajevics tilfælde kan man sige, at de performances, der inddrager kvinderne fra Srebrenica, ikke ændrer kvindernes fortid eller deres situation i hverdagen. Alligevel er hendes performance et udtryk for, at hun ved at etablere et rum til dem, hvor de kan handle og agere i den offentlige virkelighed, får skabt en interesse for deres situation hos publikum og tilfældige forbi passerende.

UNIS-tårnene

De to tårne i Sarajevo blev bygget i årene efter Vinter-OL i Sarajevo i 1984. På det tidspunkt boede bosniske muslimer, ortodokse serbere, katolske kroater, jøder og romaer side om side, og bygningernes moderne æstetik skulle understrege Sarajevo's internationale orientering. Serberens bombing af de to tårne fik en symbolsk betydning, fordi det netop var en del af krigens og belejringens formål at ødelægge Sarajevo's multietniske sammensætning og byens internationale karakter.

noget af de kvinder fra Srebrenica, der også tog del i 'women at work. Under Construction', har direkte på stoffet broderet de samme traditionelle motiver, så mønstrene 'dækker' de beskadigede dele af tårnene. På den måde etableres en forbindelse mellem Srebrenica, Sarajevo og New York. Katastrofen, tragedien og de menneskelige tab gøres til noget universelt og kollektivt – til noget, der kan forene mennesker på tværs af landegrænser.

og byens internationale karakter.

Den enkeltes sorgarbejde kommer andre ved

Helhedsindtrykket i "Mankind" er, at kvinderne fra Srebrenica 'heler' eller 'genopbygger' tårnene i både Sarajevo og New York gennem deres broderi. Men hvilken betydning kan traditionelle bosniske broderier have for pårørende til dem, der døde den 11. september i New York?

For Maja Bajevic er det en vigtig pointe, at synliggørelsen af de muslimske kvinders sorgarbejde er vedkommende ikke blot for Bajevic selv, men også for fx de efterladte til ofrene for 11. september. Udgangspunktet for Bajevics kunst var hendes egen splittelse og sorg som følge af krigen i Bosnien. Men når hun vælger at lade kvinderne fra Srebrenica handle og skabe noget gennem sin performance, så skyldes det et ønske om at gøre omverdenen opmærksom på, at vi alle kan lære noget af den kamp, der finder sted hver dag i det skjulte hos disse kvinder.

På den måde er det et centralt budskab hos Maja Bajevic, at vi kan lære noget af andres sorg og smerte og bruge den i forhold til os selv. Men Bajevic viser også, at vi er forpligtede til at leve os ind i de mindre synlige og hørbare skæbner fra Srebrenicas folkedrab. Kun derved kan man sige, at kvindernes broderiarbejde til en vis grad kan hele, forsones og 'genopbygge' de mentale og konkrete tomrum, som folkedrabet, krigen og de dobbelte tvillingetårne efterlod.

Skrevet af Diana Gerlach, cand. mag. i moderne kultur og kulturformidling, 2008

Arbejdsspørgsmål

1. På hvilken måde kan man sige, at Maja Bajevic forsøger at nå til en forståelse af sin egen situation ved at inddrage de fem kvinder fra Srebrenica i sine værker?
2. Diskuter, hvilke positive og negative konsekvenser, det kan have, når man som Maja Bajevic vælger eksilet i udlandet. Diskuter herunder de årsager, der kunne være til, at hun først tager tilbage til Sarajevo i 1997, selvom krigen ophørte tidligere. I dag bor Maja Bajevic både i Sarajevo og i Paris – kan man føle sig hjemme to steder?
3. Hvad betyder det for ens identitet, at man har et sted, en by eller et land, man kan kalde for ens hjem? Hvad vil det sige at være hjemløs?
4. Alle 3 eks-jugoslaviske kunstnere finder det vigtigt at etablere en forbindelse mellem deres personlige skæbne og verden udenfor gennem deres kunst – diskuter hvorfor.

Litteratur:

"Maja Bajevic", Lynne Cooke, 2008, Charta/Bevilacqua La Masa Foundation.

"Maja Bajevic: The Matrix of Memory", Bojana Pejic i: Textile: The Journal of Cloth and Culture, Volume 5, Number 1, 2007, Berg Publishers.